

Je dvacátý osmý říjen tisíc devět set čtyřicet čtyři. Nakládá se transport. Je asi poslední. Kromě několika starych zůstávají v Terezíně jen jednotlivci. Muži z transport-leitungu už odjeli a transport nakládá špediční parta. Špedice zůstane v Terezíně, dokud ghetto bude ghettem. Do posledních vagonů transportu nastupují muži ze špedice. Jen osm špedičních z vídeňských čet zůstalo a ti pomáhají nastupovat svým druhům a rodinám.

Transport je již naložen, vlak však neodjíždí. Přistavují další vůz. Špediční na rampě sdělují druhům za zaplombovanými dveřmi, co se děje venku.

Esesáci přivádějí protektorátní ältestenraty. Vhánějí je i s rodinami do posledního vagonu. Přichází Heindl. Vesele se šklebí a mává ve vzduchu silným klackem. Nahlédne dovnitř otevřenými dveřky a vyvolá si Weidmanna. Má s ním nevyřízený účet, ten drzoun si kdysi stěžoval u lágrkoman-danta, že nelidsky bije staré lidi. Surově ho udeří do hlavy.

„Teď víš, jak to chutná,“ směje se hlasitě.

Pak odhodí klacek, přirazí dveřka, vůz zaplombuje a křídou označí zvláštním znamením.

Ve vagonu je tma. Špedičním nepřekáží, jsou zvyklí pracovat ve tmě. Z kufrů, pytlů a pokrývek rychle upravují pohodlná lehátka a ženy a děti ihned uléhají. Pod zadrátovanými okénky dělají zvýšená stanoviště pro hlídky.

Vlak se dá do pohybu. Lidé ve vagonu zmlknou. Jsou pohrouženi v myšlenky, není jim do řeči. Děti nesnášejí tmu

a náhlé ticho. Začnou tiše zpívat. Po chvíli se k nim rozpačité a váhavě připojují i dospělí. I z vedlejšího vozu zaslechnou tichý zpěv. *Čecily krásné...*

Jedou do Německa, směrem na Dražďany. Tam zahýbá vlak na východ. Projíždějí zemí koncentráků. Co chvíli ohláší hlídky u okének další lágr, obehnaný drátěným plotem. Na každé zastávce slyší před vagónem úsečné povely, stejnoměrné kroky stráží a harašení zbraní. Napjatě poslouchají a čekají. Jsou už u cíle cesty? Vlak se dá opět do pohybu a ujíždí dál a dál. Na východ. Stále jen na východ.

Je noc. Únavou zmoření lidé již usnuli. Breuer leží s hlavou opřenou o stěnu vozu. Z obou stran se k němu tulí děti, hlavy mají na jeho hrudi, cítí jejich vlásky na své tváři. Klidně oddechují, Hanička spí s panenkou v náručí. Na jeho rozhozené paže položila hlavu žena i babička, každá z jedné strany. Cítí v dlaních jejich tváře a hladí rozpálená čela.

Je do úmoru vyčerpán námahou a vzrušením posledních dnů. Přesto nemůže usnout, hlavou mu jdou nové a nové myšlenky. Zmatené, všechny jen trýzní, žádná nepomůže. Jedna se stále znovu vrací a pálí ho jako hrozná výčitka.

Babička šla s nimi. Nemusela do transportu. V posledním okamžiku ji vyřadili, je stará na takovou cestu. Sama šla do šlojky. U brány proklouzla a byla stržena i jejich osudem. Bezradně k tomu přihlížel. To mu teď nedá spát.

Nespí syn, nemůže usnout ani matka. Neví, co se stane, nechce ani domyslet. Už slyšela, že ženy po příchodu do lágru budou odloučeny od mužů. Každý půjde sam vlastní cestou. Cestou za neznámým osudem. Mnoho času nezbyvá, řekli si už všechno, co je ještě třeba?

Septá do tmy:
„Nemohla bych zůstat bez vás. Snad se ještě sejdu s Irenou.“
Po chvíli dodá:

„Viš, co mně děda přikázal: hlídej děti.“
Konejšivě mu hladí ruku. Breuer se chvěje. Cítí se pojednou malým chlapcem. Hladívala ho tak, když blouznil v horečkách. Vidí nemocniční lůžko, odraz slunečních paprsků na bílé příkrývce, nakloněnou tvář a starostlivý úsměv matky. Znenáhla mu obraz mizí, jako by se halil v hustou mlhu. Spí

neklidným otupujícím spánkem. Jen babička bdí. Stráží spánek celé rodiny.

Jedou dva dny a Breuer se nemůže nasytit laskání dětí. Pojednou vlak zastaví. Přístalky hvízdají. Zaslechnou povědomou cizí řeč. Jsou v Polsku! Dlouho již tuší, kam jedou. A přece to všemi otřese.

Je bezhvězdná noc. Jsou asi na nějakém nádraží, ale venku nic nevidí, zatemněné budovy jsou ponořeny do hluboké tmy. Náhle se rozzaří světla na vysokých stožárech a tmou protnou světelné kužely plné husté, převalující se mlhy. Na nádraží budově jasně svítí bílá tabule s velkými černými písmeny:

AUSCHWITZ

Ani zde dlouho nezůstanou. Vlak se znovu rozjede. Odbočí někam do polí.

Na slepou kolej.

2

Je noc a vlak stojí u rampy. Je osvětlena oslnivým světlem obrovských žárovek. Podivná nádražní rampa, uzavřená dlouhou, v dále mizející řadou vysokých betonových sloupů. Bělostně se lesknou izolátory spojené řadami napjatého drátu. Ohrada z betonu a oceli se jasně odráží od nahnědlého, jedovatě nazelenalého bláta vozovky a bezútesné pustiny ztrácející se v temnu za ostnatými dráty.

Ze tmy se pojednou vyhnou k vlaku esesáci se samopaly a klacky. Lidé u zadržovaných okének vzrušením až ztrácejí dech. Nejsou to esesáci v blýskavých holímkách a vyšňořených uniformách. Je to zputilá otrhaná chátka, které spadla z tváře škraboška kryjící zvířecí rysy vráhů.

Zde se nehraje. Nic nepředstírají a nezatajují.

Jsme v Birkenau. Zde se má každý dovědět pravdu.

Otvírají poslední, křídou označený vůz a odvádějí spoutané

ältestenraty. Pak se rázem otevřou dveře všech vagonů. Do-
vnitř vnikají vězni. I oni drží klacky a od esesáků se liší jen
oblečením. Jsou v pruhovaných šatech. A mají podivně hla-
dové, nenasytné oči.

Nelítočně mlátí kolem sebe, vyhánějí z vagonů ženy a děti,
surově trhají lidem z rukou tlumoky a hned je drancují. Muži
jsou překvapeni, stojí jako ochromení, ale pak prorážejí zeď
věznů a vyskakují za ženami. Breuer drží v ruce panenku.
Vyrazili ji Haniče z náruče.

Ženy s dětmi jsou zatlačovány k drátům, muži k vagonům.
Dělí je jen úzká ulička. Pruhovaní vězni bijí vztekle klacky po
hlavách, nemohou však uličku udržet. Stále se zužuje. Přijíždí
těžké nákladní auto, uličku rozšíří a za sebou zanechává povale-
né a zabité. Za ním běží v dlouhé řadě esesáci se samopaly.

Nákladní auto neprošlo ještě po celé délce rampy a esesáci
běží stále ještě kolem mužů zatlačených k vagonům, když se
proud žen a dětí dá do pohybu. Zoufale na sebe volají. Někde
ze zástupu, kam zmizela Breuerova děvčátka, se ozve výkřik.

„Na shledanou v Kutné Hoře!“

Ženy přešly. Muži ještě stojí.

U vagonu mezi vězni je mladický esesák v černé uniformě.
Má bezelstnou dětskou tvář, velké modré oči a mile se usmívá.
Muži se ho ptají, kam odvádějí ženy a děti. Ochoťně vysvět-
luje. Mladší ženy jdou na práci a staré ženy s dětmi do rodin-
ného lágru. Mají to tam pěkné, mohou se o dětičky dobře
postarat. Bere do náruče samopal a pohoupává jím, jako by
uspával malé dítě. Něžně se dívá na zbraň ve svém náručí.
Ry špulí jako k polibku.

Proud se dává do pohybu. Muži běží poklusem, až je zfor-
mují do zástupu, který míří ke skupině esesáků. V jejich čele
je důstojník. Je oblečen v bezvadné uniformě, jeho bleďá korek-
ní tvář jako by sem ani nepatřila. Stojí vzpřímeně, nehnutě. Jen
pohybem prstu každému muži přikazuje, kam má jít.

Doprava — doleva. Doprava — doleva.

Před Breuerem běží Schönbaumovi, otec se synem. Syn
jde vlevo, otec prosí, aby mu dovolil jít s ním. Důstojník se
vládně usměje. Ukazuje stále vpravo a přátelsky domlouvá;
tam to bude mnohem lepší.

Breuer je jedním z posledních. Jde doleva. Běží za ostat-
ními a dostihne je v úzké uličce mezi dráty. Potácí se tmou,
hustá mlha dusí slabé světlo žárovek. Nevídá ani hluboké
bláto, kterým se těžce brodí. Ze tmy se pojednou vynoří
obrysy nízké budovy. Zůstaně stát. Nad vchodem je osvětlený
nápis: Sauna. Čemu zde říkají sauna? Slyší někoho vyprávět:
uvnitř jsou ženy, muži musí počkat, až ženy projdou saunou.
Kudy vyjdou? Jsou tam opravdu všechny? Kam odvedli
staré ženy a děti? Nikdo na otázku neodpovídá.

Nečekají dlouho. Dveře sauny se otevřou a Breuer vejde
do jasně osvětlené místnosti. Pobíhají v ní sem a tam vězni
a esesáci. Zazní rozkazy. Svléknout se donaha. Všechny věci
musejí nechat na zemi, jen boty si mají zase obout.

Místnost je uprostřed rozdělena přepážkou na několik
vstupů. U každého stojí esesák a prohlíží nahé vězně. Dívá
se i do uší, do úst a někoho prohlédne ještě důkladněji. Snímá
snubní prsteny, a nejde-li to, pak je dá přepilovat. Všechno,
co odebere, hodí do bedny.

Za přepážkou prohlíží nahé vězně lékař v bílém plášti.
Jeden omdlí a padne na zem. Přískočí esesák s klackem v ruce.
Lékař ho pohybem ruky zadrží, zvedne omdlelého a skloní
mu hlavu k zemi; když se vězeň opět vzpamatuje, poklepe ho
po zádech a přistříčí k ostatním.

„Půjдете na práci,“ říká. „Na těžkou práci. Kdo je nemocen
nebo se cítí neschopen, může se přihlásit. Nikoho k práci
nenutíme.“

Přihlásí se Kurt Gerron. Je to známý herec a filmový režisér
z Německa. Není již mladý, srdce má nemocné, nevydržel by
těžkou práci. Lékař pokyne rukou a esesák přinese nový kou-
pací plášť. Pomáhá Gerronovi do pláště a postaví ho ke stěně
stranou od ostatních.

K čemu ten krásný teplý plášť, myslí si Terezínští. Nač mu
jej esesák oblékl? Pozorují zvědavě herce stojícího u stěny.
I on je překvapen a dívá se polekaně kolem sebe. Nikdo se již
nepřihlásí.

Na lékařův pokyn vstupují do široké osvětlené chodby a za-
staví se před zavřenými dveřmi. Znovu čekají.
Breuer tu stojí nahý, jen v botách. Zdá se, že ani nevnímá,

co se kolem děje. Nepovísimne si zprvu ani vězně, který na něho doráží. Vězeň má na sobě jen pruhované kalhoty, je mladý a stanný, jeho masité svalnaté tělo se leskne potem.

Proč do něho vráží a co po něm chce? Breuer mu dobře nerozumí. Pak pochopí. Jde o boty. Nemá obyčejné boty, má na nohou těžké okované kanadky. Vězeň mu říká, aby je svlékl. Breuer si nevsímá výhružných posunků a obrátí se k němu zády. Spatří jiného vězně, i ten na něho dotírá, také on chce po něm kanadky. A dříve než mu Breuer odpoví, pustí se oba vězni do hádky. Stojí hrozivě proti sobě s nataženými krky jako dva bojovní kohouti, čelý narážejí na sebe a vztekle chrílí ze sebe proudy nadávek. Oba přitom rukou ukazují na jeho boty. Pak se začnou rvát, válejí se po zemi a otloukají si hlavy o betonovou podlahu. S úžasem pozoruje, že oba bojují na život a na smrt. Dříve než jejich zápas skončí, otevřou se dveře a Breuer, jen s kanadkami na nohou, vchází do vedlejší místnosti.

Jako veliké lustry visí zde ze stropu tři dřevěná kola. Od nich splývají k zemi jako hustá síť třásní praménky drátů. Pod každým kolem stojí v kruhu vězni v pruhovaných šatech. V rukou drží stříhací strojky a čekají na nově přichozí. Všude u stěn jsou postaveny stoličky a u nich stojí vězni s břízovými rukou.

Jakoby bez duše se Breuer pohybuje od jednoho vězně k druhému. Nevnímá ani, co s ním dělají, upřeně hledí na podlahu, na velké hromady vlasů. Jsou to ženské vlasy! Vyholeného všude na těle ho někdo vstrčí do umývárny.

V podlaze u vchodu je místo prahu betonové korytko. Je naplněno bílou, hustou tekutinou. Vstoupí do ní i v kanadkách, pak mu poručí, aby je sejmul, a odhodí je stranou na hromadu bot. V zástupu nahých postupuje opět dále. Je tu jiná nádrž naplněná páchnoucí tekutinou. Celého ho do ní ponoří. V očích ho pálí, nevidí a jde slepě z ruky do ruky, jeden vězeň ho podává druhému; ani neví, jak se octl pod sprchou a kdo mu vtiskl do ruky kousek mýdla. Mokrého ho pak vyhodí do další místnosti.

Běží rychle podél dlouhých stolů a v letu chytá, co mu házejí do náruče: kalhoty, kabát a kulatou čepici, všechno

roztrhané a špinavé. Jsou z pruhovaného hrubého plátna. Proběhne kolem stolů do jiné místnosti. V ní jsou jen holé stěny s jedním malým okénkem a jím vhažují dovnitř dřeváky. Stojí tu esesák a všechno se zájmem pozoruje. Terezínští si zkoušejí rozbité dřeváky a záplatované pruhované kazajky, vzájemně si je vyměňují a oblékají se.

I Breuerovy kanadky putují. Opustily hromadu, kam byly odhozeny, pak sklad kožené obuvi, kde měly být uloženy, procházejí třídírnami šatů a pobočními sklady, vězeň po vězni si je zkouší, potěškává a zklamán předává dalšímu. Jsou všem příliš velké a příliš těžké. Doputují až do skladu dřeváků.

Terezínských se zmocňuje nezvyklý pocit. Stali se pohazovanou věcí, s níž se děje něco podivného. Zdá se jim, že jejich otázky zde nikdo neslyší, nikdo s nimi nemluví, nikdo na ně ani nepohlédne. Jako by se stali hmotou, neživou věcí, uchopenou koly obrovského stroje, který svými válci všechno neúprosně drtí a zpracovává, a nemůže být zastaven.

Co udělají válce s dětmi? Ani na tuto otázku zde nikdo neodpoví. Tyto pocity a nejistota Breuera dráždí, neovládá se již. Nemůže si vybrat dřeváky, je stále ještě bos. Prodere se k okénku a vztekle křičí, aby mu dali větší boty. Okénkem vletnou do jeho rukou velké boty; překvapeně na ně hledí. Vězeň v okénku posměšně houkne:

„Snad ti nejsou malé?“

„To jsou moje kanadky!“ žasne Breuer.

Jeho výkřik rázem změní chod mohutného stroje. Jako by se celý pojednou zachvěl a zastavil. Okénko je plné hlav, vězni ukazují rukou na boty jako na nějaký zázrak. Křičí a smějí se jako malé děti. I esesák se hlasitě chechtá a rukou poklepává dobrácky Breuerovi po zádech.

Zpráva o zázračné příhodě, jak se člověk dostal opět k vlastním botám, putuje ze skladu do skladu a všude vyvolá dětský smích a hlasitě veselí.

Terezínští se dorozumívají pohledem. Jsou pohromadě s bláznou.

S bláznou podivnými. A nebezpečnými.

Jediný barák se tuto noc v lágru nezavírá. V malých hloučcích sem přivádějí Terezínské. Mohou si zde lehnout, odpočinout. Vzájemně se prohlížejí, vidí vyholené hlavy, strakatý šat a směšné čepice. Prohlížejí sami sebe. Je to moje ruka? Noha? Nezdá se jim nějaký obłudný sen? Je tato hastróšská komedie skutečným světem? Rozum se brání tomu přisvědčit. Připadají si neskuteční, cizí, sami sebe nepoznávají.

Z jejich velkého transportu jsou zde jen mladí, a i z nich jen malá část. Špedičních je tu dvacet a drží se pohromadě. Čekají, kdy přijdou další; nikdo však již nepřichází.

Je temná noc. Venku není vidět ani známka života. Jen proti vchodu do baráku se vznáší na obloze mrak šedého dýmu, ozařovaného záblesky rudých plamenů. Husté chuchvalce dýmu sráží vítr občas k zemi a nad nimi se pak objeví zamžený obraz podivných štíhlých věží. Kouří se z nich. Něco zvláštního a neobvyklého je na této továrně. Pracuje tiše, bez hluku.

Do baráku vstoupí vězeň. Říká o sobě, že je lékař. Shluknou se kolem něho a ptají se, co se stalo s ostatními. Kde jsou ženy? Co se stalo se starými, co s dětmi?

„Co je s dětmi?“ dorážejí na něho nedočkavě.

Lékař mlčí a hledí na ně strnulým, nepřítomným zrakem; pojednou začne naříkavě prozpěvovat:

„Dětičky, krásné panenky, viděl jsem je, tvorečky, jsou ve fámilienlágru u pánbička, maminky je kolébají, babičky jim zpívají: Hajj, hajinky, andílci malinký.“

Zdšesené na něho hledí jako na strašné zjevení. Pepik přiřskočí, popadne ho za kazajku a těse s ním jako s hadrovým panákem.

„Kde jsou děti? Řekni, blázne!“ křičí chraptivě.

Lékař se nebrání. Hlasitě se směje a hned zase pláče. Ukazuje na oblohu a naříkavě prozpěvuje:

„Tam na plameny se podívejte, tam je uvidíte. Sám jsem je viděl. Hajj, hajinky, panenky malinký.“

Nemají odvalu pohledět do plamenů. Jako by se báli, že v nich někoho spatří. Jen někteří se ohlédnou, děti je volají, plamen přitahuje stále více, mocněji, nemohou mu odolát. Pomalu se blíží ke vchodu, vycházejí z bloku a zastaví se před barákem. Ani se nepohnou, strnule zírají do plamenů. Stojí zde i parťák Breuer.

Špediční mu chtějí pomoci. Snad by ho měli odvést do baráku, dráty jsou nebezpečně blízko. Lékař opět prozpěvuje, jako by jim radil:

„Ať se jen dívá, plamen mu pomůže; oči vysuší, mozek vypálí, srdce seškvaří. A komu plamen oči nevysuší, mozek nevypálí, srdce neseškvaří, toho neuhlídáte. Najde si sám cestu do drátů.“

Naslouchají mu se ztajeným dechem. Blázen jim radí, a oni ho uposlechnou.

Nahnědlou mlhou proniká ranní úsvit. Plameny dohasínají. Pepík Taussig vede Breuera. Ale ten, co tu před nimi teď stojí, s oholenou hlavou, zrhanou tváří a nehybnýma neživýma očima, to není již Breuer.

Je to číslo. Dnes to, zítra ono — jen Číslo.

4

Vězně zapisují do evidence lágru Osvětim-Birkenau. Dřevěnými jehlami jim vpichují do paží písmena a číslíce. Modrá barva se vpíjí do napjaté kůže. Myslí si: Takhle označené nás živé z lágru nikdy nepustí. Ale zatím nás asi potřebují, proč by si jinak s námi dali takovou práci?

Pak je odvedou do jiného baráku. Vědí již, že barákům se zde říká blok a blokový je v něm pánem nad životem a smrtí všech vězňů.

Blok je tmavý, nemá okna. Po obou stranách jsou u stěn čtyřposchodové palandy oddělené úzkými uličkami. Steží se jimi proderet na hořejší palandu. Uprostřed bloku je široká